

Az Év hala 2026-ban a vágótok

SZERZŐ: DR. HARKA ÁKOS

A Magyar Haltani Társaság (MHTT) az őshonos halfajok népszerűsítése érdekében 2010-ben indította el az „Év hala” választást. Az első évben még a társaság elnöksége döntött erről, ám 2011-től kezdve már csupán három jelöltet nevezünk meg, melyek közül internetes szavazók választják ki a győztest. Ez alkalommal a paduc, a szilvaorrú keszeg és a vágótok közül lehetett választani. A 2025. december 31-ig beérkezett 2462 voks 45,2 százalékát a vágótok kapta, megelőzve a szilvaorrú keszeget (31,2%) és a paducot (23,6%). Ismerkedjünk meg kicsit alaposabban a győztesrel.

Vágó tok vagy vágótok?

A Haltani Társaság által meghirdetett szavazás eredményeként a 2026-os „Év hala” címet az ismertebb kecségével rokon vágótok nyerte el, melynek tudományos neve *Acipenser gueldenstaedtii*, azaz *Gueldenstaedt* professzor *tokbala*. Halunk ezt a nevet az őt 1833-ban új fajként leíró *Brandt – Ratzeburg* szerzőpárostól kapta, akik mindketten nagy tisztelői voltak a német származású, de a cári Oroszországban élő és ott kutató zoológus professzornak.

Az Év hala 2026-ban a vágótok (Fotó: Sallai Zoltán)

Ennek a porcos-vérteshalak közé tartozó és ősi vonásokat hordozó, nálunk már különleges ritkaságnak számító fajnak a belső váza porcos, de a koponyáját csontok erősítik, és a testén is csontvérték sorakoznak. A farokrészen helyet foglaló fehér szegélyű hátúszója enyhén homorú, karcsú farokúszójának áramvonalas alakja pedig jelentősen eltér a magasabb rendű csontoshalak többé-kevésbé szimmetrikus farokúszójától. A halászok már réges-régen megtapasztalták, hogy a hátán sorakozó csontvérték hegye olyan éles, hogy könnyen megvághatja a figyelmetlenül hozzányúló ember kezét. Innen ered a neve is, amelyet azért írnak egybe, mert ez nem egy olyan *tokpéldányra* vonatkozik, amelyik éppen vágja egy őt megmarkoló ember tenyerét, hanem egy olyan *tokfajt* jelent, amely állandóan rendelkezik ezzel a képességgel.

Orra a kecségéjéhez képest rövid, továbbá nem hegyes, hanem lekerekített. Szája a hasoldalon, nagyjából a szemek alatt és attól kissé hátrébb nyílik. Sima és aránylag rövid bajuszszálai az orrcsúchoz közelebb erednek, mint a szájához, melyet hátra simítva sem érnek el.

A vágótok
jellegzetességei
a fejlső oldalán
(Fotó: Papp Gábor)

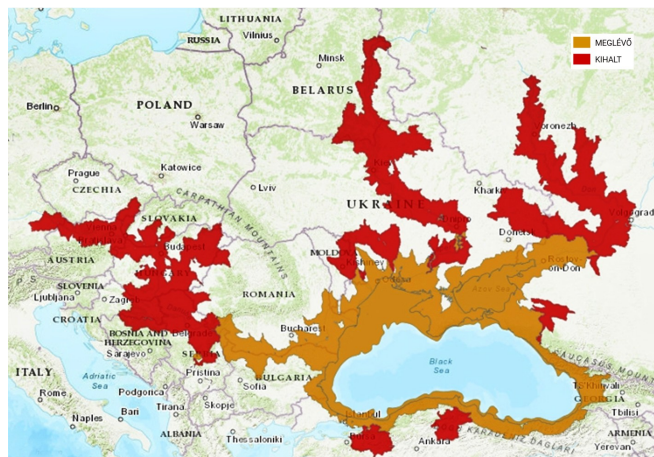
Őshonos vagy idegen?

Lassan már köztudott, hogy az MHTT által szervezett „Év hala” választás fő célja *őshonos halaink* ismertebbé tétele. A január elseji eredményhirdetést követően éppen ezzel kapcsolatban kaptunk egy kemény kérdést: *Hogyan kerülhetett a jelöltek közé egy idegen tokfőle, amely a Fekete- és a Kaszpi-tengerben éli világát?*

Válaszunkban elismerjük, hogy a vágótok valóban a tengerekben tölti élete túlnyomó részét, de *anadrom* faj, ami azt jelenti, hogy amikor ivaréretté válik, akkor felúszik a betorkolló folyókba, melyeknek sóderes, kavicsos mederrészeire ikrázik. Az ivadékok tehát már évezredek óta itt születnek, és itt is élnek a felerősödésükig. Ezek alapján tehát joggal tekinthetjük őket őshonos halainknak, így – ha lehet – a megmaradásukért is tennünk kell.

A tengerbe visszatérő fiatal példányok kedvelt élőhelyei a sekélyebb part menti zónák, különösen a folyótorkolatok környékén, ahol a víz kevésbé sós. Ezekben a helyeken kezdetben még kissé gyorsabb a növekedésük, de egy-két év elteltével lelassul, így ivarérettségüket a hímek kedvező viszonyok között is csak 8–13, a nőstények pedig 12–16 éves koruk körül érik el, amikor az előbbieket testhossza 80, az utóbbiaké 110 cm körül alakul. Ívásra azonban a teljes hímek csak 2–3, az ikrás nőstények pedig 4–6 évente képesek. A tengerben kedvező viszonyok között élő példányok életkora azonban több évtizedet is elérhet, így a testhosszuk – egy korábbi vélemény szerint – meghaladhatja a 2 métert, testtömegük pedig 110 kilogramm is lehet, de az utóbbi évtizedekben nincs hírünk 150 centiméternél nagyobbakról.

Anadrom fajról lévén szó egyértelmű, hogy ívásuk a folyókban történik, mégpedig április és június között, amikor a vizek hőmérséklete már eléri vagy meghaladja a 10 fokot. Hajdan a jó erőben lévő ivarérett példányok már ősszel nekiindultak, mert hosszú utat kellett megtenniük a folyók felső, kavicsos-sóderes szakaszaig, ahol a mederfenékre

A Fekete- és Azovi-tengerben élő vágótokok elterjedési térképe (IUCN alapján)

ívtak, majd visszafordultak, s mentek vissza a tengerbe. Ilyen utakra azonban a medreket elzáró duzzasztógátak miatt ma már nagyon kevés esély van. Ha egy-egy példány még át is jön a hajószilipeken és leívik, az nem lesz elegendő az állomány fenntartásához, ezért úgy tekintik, hogy a faj ezekről a feljebb eső területekről már kihalt, és a térképen vörös színnel jelzik.

Az öreg és gyengébb példányok csak tavasszal indulnak fel a folyókban, s addig mennek, míg lehet. A Dunában az al-dunai meder sodrottabb részein ívnak, de a mellékfolyókban is találunk ívőhelyeket, ezért az elterjedési térkép nem a folyóvizeket, hanem a vízgyűjtő területet mutatja be, vörössel a kihaltnak tekintett, okkersárgával pedig a még meglévő állományokat.

Kipusztul vagy fenntartható?

Régmúlt időkben rengeteg vágótókot fogtak nálunk a Dunából, kevesebbet a Tiszából, a Drávából meg a Körösből is, de a túlhalászat, az utóbbi időkben pedig a vaskapui duzzasztómű akadályozó hatása következtében radikálisan visszaszorult az állomány. Régi források becslései adatai szerint a 18. század közepén még a szaporodás céljából felúszó

Hazai vágótokfogások a 20. században (a szerző munkája)

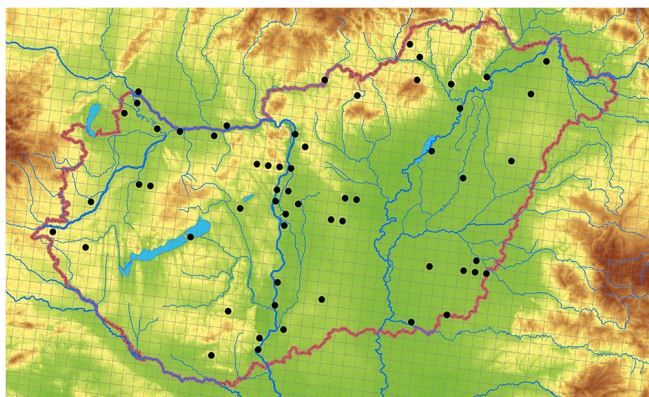
nagyobb példányokból négyezret fogtunk évente, de száz évvel később, 1850 táján csak háromezret, újabb ötven év múlva, azaz 1900 táján pedig már csak nyolcszázat.

Ez utóbbi adatot és az ezt követő hazai fogások alakulását szemléltető diagramunk jól mutatja, hogy a rohamos csökkenés a 20. század első felében tovább folytatódott, a század második felében pedig az 1967 és 1972 között felépült Vaskapu-gátak üzembe helyezése nullához közeli értékre csökkentette a faj hazai észlelését. A gátak miatt a korábbi táplálkozó- és ivóhelyek kétharmad része elveszett az állomány számára, ezért a fenntartásukhoz mesterséges szaporításukra van szükség.

A Budapesten 2021-ben megrendezett „Egy a Természettel” Vadászati és Természeti Világkiállítás egyik programjához kapcsolódva 200 darab mesterségesen szaporított, 0,5 és 1 kg közötti testtömegű vágótokot telepítettek a Dunába, melyeket jelekkel láttak el. A visszajelzésekből arra lehetett következtetni, hogy mintegy 30–40 százalékuk hamarosan lejutott az Al-Dunára, de Szerbiában nem csak a vaskapu fölötti duzzasztott szakaszon – Rámánál és Galambócnál – észlelték, hanem felfigyeltek arra is, hogy pár vágótok az alváz helyett a Tiszába úszott fel. Ez amellet szél, amire kevés esély van, de szakmai körökben sem tartják teljesen lehetetlennek, hogy a fönnrekedt példányokból esetleg nálunk is kialakulhat egy édesvízi változat, amely felhagy a tengerbe visszatérő vándorlással. Hogy ezek elérik-e az ivarérettséget és képesek lesznek-e leívni, nem tudható, de ha nem, a mesterséges szaporításuk megoldható.

Hazai természetes vizeink közül hajdan a Duna és a Dráva teljes hazai szakaszán fogták a vágótokot, és hosszan felúszott a Tiszába meg a Körösbe is. Az utóbbi 50 évben a Duna főmedréből 8, a Ráckevei (Soroksári)-Dunából 2, a

Rábából 1, a Tiszából 2 helyen mutatták ki, de biztosra vehető, hogy az utóbbi idők fogásainak nagy része mesterségesen szaporított példányok kihelyezéséből származik. Több horgásztóba is betelepítették, de a közösségi oldalakra feltöltött fotók egy része sovány példányokat mutat, ami arról árulkodik, hogy ezekben nem igazán érzik jól magukat. A fajt talán úgy sem lehetne megóvni hosszú távon, ha a vaskapui duzzasztón történő átjutásuk megoldott lenne, mert a vágótok ikrájából készült kaviár értékes volta miatt az egyre fogyatkozó nagytestű példányok zöme már az al-dunai szakaszon eltűnik.

*Az utóbbi öt évtized hazai vágótokfogásai
(A hazai térkép forrása Harka & Sallai 2005. évi
Magyarország halfaunája című könyve)*

Újabban gyakran tapasztaljuk, hogy egyes díszhaltartók, akik a jogszabályt nem ismerik vagy azt tudatosan megsértik, az akváriumaikhoz már túlságosan nagy idegenhonos halaikat kirakják a természetes vizekbe. A Hévízi-tótól a Kis-Balatonig így terjedt és szaporodott el a citromsügér, a jaguársügér, a bíborsügér és folytatni lehetne a sort, de ezek mind károsak, mert őshonos halaink állományait pusztítják, visszaszorítják. Milyen jó lenne, ha ezek a „halbarátok” őshonos tokfélénk mesterségesen szaporított ivadékait nevelnék az otthonukban és ezeket engednék szabadon, hiszen akkor tettüket jócselekedetként lehetne értelmezni.

Az „Év hala” címet viselő és az IUCN besorolása alapján súlyosan veszélyeztetett vágótok nálunk 1988-ban kapott természetvédelmi oltalmat és jelenleg is védett. A természetvédelmi értéke egyedenként 50.000 Ft.

Cmképünk: Egy hatalmas vágótok a poroszlói Ökocentrum óriásakváriumában (Fotó: Papp Gábor)

Cikkünk rövidített és módosított változata Az Év hala 2026-ban Gueldenstaedt professzor vizája című cikknek, amely az Élet és Tudományban jelent meg a szerző írásából.

